

Paulina Wenderlich

POLITYKA REPERTUAROWA TEATRU POLSKIEGO W BYDGOSZCZY W LATACH 2006–2014. ASPEKTY EDUKACYJNE I POZNAWCZE

Abstract

REPERTOIRE POLICY OF THE POLISH THEATRE IN BYDGOSZCZ IN THE YEARS 2006–2014. EDUCATIONAL AND COGNITIVE ASPECTS

The purpose of this paper is to demonstrate the role of theatre education in creating a coherent and well-thought repertoire policy of an institution. In this context, questions arise about the role of culture in education and in shaping social attitudes as well as critical thinking skills. The author analyzed the research problem on the basis of selected educational activities (aimed at different audiences) carried out at the Polish Theatre in Bydgoszcz. The use of theatrical and quasi-theatrical forms in education/pedagogy implies not only the development of sensitivity to art, but above all, breaking down communication barriers and gaining new experience and knowledge.

SŁOWA KLUCZE: Teatr Polski w Bydgoszczy, polityka repertuarowa, edukacja teatralna

KEY WORDS: Polish Theatre in Bydgoszcz, repertoire policy, theatre education

Wstęp

Każda instytucja publiczna jest silnie powiązana z otoczeniem, w którym funkcjonuje. Instytucje reprezentujące szeroko pojętą kulturę ze względu na specyfikę i cele działalności muszą być szczególnie otwarte na opinie i potrzeby obywateli. Takim miejscem jest teatr. Aktualnie, w czasach dominacji masowej, często prymitywnej rozrywki, teatr staje się ważną przestrzenią bezpośredniego spotkania ze sztuką i procesami parateatralnymi, daje szansę głębszej analizy rzeczywistości i zweryfikowania poziomu świadomości kulturalnej. Instytucja ta nie może uciekać od tematów trudnych, dotyczących ważkich problemów aksjologicznych i społecznych.

Realizacja zróżnicowanych projektów, angażowanie młodych ludzi i seniorów, dobór repertuaru, artystów, organizowanie festiwali, edukacja teatralna, wydarzenia kontekstowe to tylko niektóre działania wzbudzające zainteresowanie odbiorców i kształtujące ich kompetencje kulturowe oraz nawyk korzystania z dóbr kultury.

Na potrzeby niniejszego artykułu posługuję się określeniem „polityka repertuarowa”, które wydaje się trafne i uzasadnione z kilku istotnych powodów. Po pierwsze, przez „politykę repertuarową” rozumiem spójność działań i jasno określonych, konsekwentnie realizowanych nurtów programowych (teatr jako instytucja kultury i sztuki), ale także aspekty dotyczące zarządzania, tworzenia spójnego, czytelnego dla widza wizerunku (teatr jako instytucja publiczna). Po drugie, polityka to również realizacja wyznaczonych celów w środowisku o zróżnicowanych poglądach. Teatr Polski w Bydgoszczy (TPB) nie stronił (i nadal nie stroni) od tematów społecznie istotnych, weryfikujących zastaną rzeczywistość, kontrowersyjnych, wzbudzających skrajne opinie i silne emocje, wybiegających daleko poza koncepcję ludyczną. Teatr, jako część sfery publicznej, jest więc miejscem dyskusji. Po trzecie, częścią założeń repertuarowych Teatru Polskiego jest aktywny udział odbiorców w tworzeniu oraz funkcjonowaniu przestrzeni społeczno-kulturowej, co daje możliwość realizacji dobra wspólnego.

Analizę polityki repertuarowej TPB zdecydowałam się zawęzić do aspektów edukacyjnych i poznawczych. Wydają się one interesujące w kontekście patrzenia na teatr jako na instytucję spełniającą funkcje inne niż tylko rozrywkowa i kulturalna. Ponadto z racji publicznego charakteru teatr wywiera silny wpływ na życie kulturalne lokalnej społeczności.

Cezury czasowe podejmowanej problematyki ograniczam do lat 2006–2014, kiedy funkcję dyrektora artystycznego i naczelnego teatru pełnił Paweł Łysak¹.

Wybrane projekty społeczno-kulturalne Teatru Polskiego w Bydgoszczy

Stefan Jaracz – jeden z najwybitniejszych aktorów, publicystów i dyrektorów teatralnych początku XX wieku – powiedział, że „Teatr jest tak nieodzowny jak szkoła...”. Teatr (zwłaszcza w swej współczesnej formie), podobnie jak szkoła ma eduko-

¹ Reżyser teatralny i radiowy. Ukończył Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wydział Reżyserii Dramatu warszawskiej PWST. W 1998 r. wraz z Pawłem Wodzińskim założył „towarzystwo teatralne”, a w latach 2000–2003 wspólnie kierowali Teatrem Polskim w Poznaniu. Od roku 2006 do 2014 był Dyrektorem Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki w Bydgoszczy. Od września 2014 r. dyrektor Teatru Powszechnego im. Zygmunta Hübnera w Warszawie. W 2010 r. był kuratorem projektu Bydgoskiego w staraniach o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016. Od 2011 r. Koordynator Obywatelskiej Rady Kultury Bydgoszczy. Od 2012 r. Przewodniczący Rady do spraw Instytucji Artystycznych przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Laureat prestiżowych nagród i wyróżnień, m.in. Dorocznej Nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kategorii Teatr (2012), Paszportu „Polityki” w kategorii Teatr (2008). Nagrodzony również medalem *Casimirus Magnus*, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (2014).

wać (edukacja artystyczna i estetyczna), kreować gusta, zapraszać do dyskusji. Jest jedną z kluczowych instytucji tworzących kompetencje kulturowe. Aleksandra Janowska w artykule *Edukacja kulturalna a przemiany cywilizacyjne i ekonomiczne* wyjaśnia istotę tej formy edukacji:

[...] kształtuje [ona – P.W.] osobowość, wzory zachowań, normy, hierarchie wartości, kompetencje, umiejętność dokonywania ocen i wyborów. Stanowi przeciwwagę dla kultury masowej. Jest źródłem inspiracji w innych sferach życia².

Głównym celem funkcjonowania instytucji kultury jest szeroko pojęta misyjność. Współczesny teatr przechodzi istotną ewolucję, która zdecyduje o jego roli w kształtowaniu potrzeb kulturowych i tematów społecznych. Wszelkie formy komunikacji językowej i parajęzykowej mają wyzwać reakcję i odzew ze strony odbiorcy. Tak też jest w przypadku Teatru Polskiego w Bydgoszczy, który przez liczne formy przekazu proponuje aktywne uczestnictwo w procesach twórczych.

W jednym z folderów promocyjnych TPB czytamy:

[...] chcemy poprzez nasze działania artystyczne zapytać o różne formy buntu – poczynając od apokaliptycznych przeczuć i buntu jako niezbywalnego elementu egzystencji, a skończywszy na publicystycznie i doraźnie wręcz rozumianych, przejawach obywatelskiego nieposłuszeństwa. [Teatr – P.W.] to idealne medium do rozmowy o problemach współczesnego świata, współczesnej Polski, a wreszcie – o problemach dzisiejszych bydgoszczan³.

Coraz częściej w dyskursie publicznym pojawia się problem niskiego poczucia potrzeb kulturalnych w Polsce. Stawiane są pytania o rolę kultury w edukacji i kształtowaniu postaw społecznych⁴. W wychowaniu przez formę teatralną zauważamy dążenia do oddziaływania na osobowość człowieka, wzbogacania jego wiedzy, kształcenia postaw moralnych, rozwijania wyobraźni, kreatywności, otwarcia na rzeczywistość. Wszystkie te czynniki wyznaczają szeroko pojęty rozwój, wymianę myśli i idei, nie tylko w kontekście partykularnych działań, lecz także w tworzeniu świadomego społeczeństwa, opartego na dyskursywnym ustalaniu interesu wspólnego. Warunkiem podejmowania racjonalnych decyzji są wykształceni i świadomi obywatele, którzy przez edukację i swobodny dostęp do wiedzy/informacji kształtują konkretne postawy, a w konsekwencji tworzą dojrzałą opinię publiczną. Podczas konferencji „Edukacja poprzez kulturę. Kreatywność i innowacyjność” z 2011 roku, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu do spraw UNESCO, profesor Sławomir Ratajski zaznaczył:

² A. Janowska, *Edukacja kulturalna a przemiany cywilizacyjne i ekonomiczne* [w:] B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec (red.), *Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży*, Warszawa–Zielona Góra 2000, s. 179.

³ Program sezonu 2011/2012 udostępniony przez Teatr Polski.

⁴ K. Jagodzińska, *Edukacja kulturalna na rzecz kreatywności i innowacyjności* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.), *Kultura a rozwój*, Warszawa 2013, s. 327–343.

Głębokie rozpoznanie własnej tożsamości kulturowej jest podstawowym budulcem wspólnoty społeczności lokalnej. W dużym stopniu warunkuje postawy obywatelskie. Z tej perspektywy edukacja przez kulturę jest niezbędnym elementem przygotowania obywatelskiego. Przygotowanie też do świadomego uczestnictwa w procesie kształtowania otoczenia, miejsca zamieszkania, które sytuuje się w lokalnym środowisku biokulturowym, zarówno miejskim, jak i wiejskim. Może też mieć ogromny, pozytywny wpływ na procesy zrównoważonego rozwoju państwa, zwłaszcza dzięki jej roli w kształtowaniu postaw kreatywnych i innowacyjnych, które pozostają w ścisłym związku ze sztuką i kulturą. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że całościowo ujęta edukacja, a więc obejmująca też edukację kulturalną, jest jednym z warunków rozwoju nowoczesnego i demokratycznego państwa⁵.

Zakres działalności TPB jest wieloaspektowy. Teatr próbuje zwiększać zasięg swoich działań przez dotarcie do różnych grup odbiorców zarówno w Polsce, jak i poza granicami kraju (międzynarodowe festiwale, współpraca z niemieckimi miastami Mannheim i Wilhelmshaven, projekty i spektakle międzynarodowe np. *Europa* w reż. Janusza Kicy czy *Against* w reż. Nilsa Torpusa). Trudno precyzyjnie zdefiniować środowisko docelowe, na które teatr ma oddziaływać. Widzemy stąd się każdy, kto ma ochotę nim zostać.

Od początku dyrekcji Pawła Łysaka repertuar bydgoskiego teatru składał się z kilku nurtów tworzonych głównie przez osobowości reżyserskie, takie jak: uznawana za kontrowersyjną – Maja Kleczewska (wraz z dramaturgiem i reżyserem Łukaszem Chotkowskim jako jedni z pierwszych w Polsce zainteresowali się twórczością austriackiej pisarki, noblistki Elfriede Jelinek, której poświęcona została konferencja naukowa, o czym w dalszej części artykułu) czy Paweł Wodziński (od września 2014 roku dyrektor TPB) – stworzył nie tylko kolejne ważne spektakle teatralne, ale przede wszystkim konsekwentny projekt kulturowy, a mianowicie przeniósł klasyczne polskie utwory w kontekst środowisk zmarginalizowanych. Nie można pominąć także spektakli Jana Klaty, Michała Zadary, Wiktora Rubina, Grażyny Kani, Bartosza Frąckowiaka, Weroniki Szczawińskiej, Wojciecha Farugi, Eweliny Marciniak, Łukasza Chotkowskiego, Łukasza Gajdzisa i samego ówczesnego dyrektora P. Łysaka.

Premiery poszczególnych sztuk wpisane były w konkretne projekty, składające się z wydarzeń towarzyszących/kontekstowych, do których zaliczyć można debaty, wykłady, koncerty, warsztaty teatralne itd. Działania te można nazwać nurtem o charakterze poznawczym, edukacyjnym, opiniotwórczym. Stworzono możliwość wymiany myśli, konfrontacji postaw, spojrzenia na konkretne problemy społeczno-polityczne z innych perspektyw. Nie bez powodu Teatr Polski utożsamiany jest z instytucją, w której podejmowane są trudne, często kontrowersyjne, ale też ważne tematy dotyczące życia zbiorowego, stąd chęć konstruktywnej interakcji z publicznością, budowania dialogu i opinii. Teatr Łysaka określiłabym, w kontekście działań tematycznych/edukacyjnych jako „teatr angażujący”, tzn. stwarzający obywatelom możliwość uczestniczenia w różnego typu przedsięwzięciach, a co za tym idzie

⁵ Wystąpienie Sekretarza Generalnego Polskiego Komitetu do spraw UNESCO profesora Sławomira Ratajskiego w Sejmie RP w dniu 25 marca 2011 r. podczas konferencji *Edukacja poprzez kulturę. Kreatywność i innowacyjność*, s. 2, <http://www.unesco.pl/kultura/neste/5/article/27/konferencja-na-temat-edukacji-kulturalnej> [odczyt: 04.07.2015].

– uświadamiający odbiorcom potrzebę partycypacji. W ujęciu holistycznym nawyki partycypacyjne przekładają się na wszelkie działania obywatelskie o charakterze lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim.

W publikacji *Teatr wspólny*, będącej wyjaśnieniem i podsumowaniem koncepcji programowych, dyrekcja TPB informuje:

Jesteśmy teatrem miasta [...], jesteśmy teatrem festiwalu [...], jesteśmy teatrem szeroko pojętej edukacji [...], jesteśmy teatrem współpracy [...], jesteśmy teatrem artystycznym [...], jesteśmy teatrem dialogu z literaturą [...], jesteśmy teatrem spraw [...], jesteśmy teatrem debaty [...], jesteśmy teatrem wspólnym⁶.

W związku z licznymi projektami tematycznymi realizowanymi w TPB przytoczę tylko kilka istotnych z punktu widzenia poruszanego problemu badawczego.

I. Festiwal Prapremier TPB i działania kontekstowe

Bydgoska scena teatralna od roku 2002 organizuje Festiwal Prapremier (FPP). Jest to ogólnopolskie wydarzenie, które odbywa się co roku jesienią. Pomysłodawcą przedsięwzięcia był ówczesny dyrektor Teatru Polskiego – Adam Orzechowski, który w 2006 roku podczas V Festiwalu pożegnał się z bydgoskim teatrem. Na liście artystów, którzy prezentowali swoje spektakle w trakcie FPP, pojawiali się między innymi Monika Strzępka, Paweł Passini czy Grzegorz Jarzyna.

Na potrzeby artykułu opiszę dwie edycje z okresu dyrektorstwa P. Łysaka, podczas których przedstawiono efekty realizacji projektów edukacyjnych dla młodzieży.

Jesienią 2009 roku odbył się VIII Festiwal Prapremier (2–11 października), a jego podsumowaniem był Międzynarodowy Aneks (14–20 października). Przedstawiono wówczas rezultaty pracy europejskiego projektu „After the Fall/PO UPADKU – Europa po 1989”. „After the Fall” to ogólnoeuropejskie przedsięwzięcie teatralne organizowane przez Goethe–Institut we współpracy z teatrem Staatsschauspiel z Drezna, Theaterbüro Mülheim an der Ruhr, Bundeszentrale für Politische Bildung, przy wsparciu niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych i ZDF Theaterkanal. Projekt ten przygotowany został z okazji 20. rocznicy upadku muru berlińskiego⁷. Każdy z teatrów biorących udział w „After the Fall” mógł zaprezentować własną interpretację wydarzeń z 1989 roku. Stało się to jednocześnie pewnym odzwierciedleniem społecznych wyobrażeń i wspomnień. Jedną z dwóch polskich propozycji⁸ w ramach projektu był spektakl *V (F) ICD 10 – Transformacje* Artura Pałygi w reż. Pawła Łysaka, którzy w trakcie realizacji sztuki skupili się na osobach społecznie wykluczonych:

⁶ *Teatr wspólny*, Ł. Chotkowski, A. Hanyżewska, P. Sztarbowski, M. Urbaniak (red.), Bydgoszcz 2013, s. 3.

⁷ *Gazeta festiwalowa* nr 10 z 15.10.2009 r. – w zbiorach autorki.

⁸ Drugą polską propozycją był spektakl *Czekając na Turka* Andrzeja Stasiuka w reż. Mikołaja Grabowskiego, zrealizowany w Narodowym Starym Teatrze w Krakowie (premiera 19.06.2009).

[...] spektakl jest próbą diagnozy skutków transformacji ustrojowej 1989 roku. Nie jest to jednak kolejny spis doniosłych momentów z upadkiem muru berlińskiego [...] na czele. To relacja alternatywna – osób wykluczonych, których skutki decyzji podjętych przy Okrągłym Stole dotknęły, ale których nikt nie pytał o zdanie⁹.

Ważną częścią ogólnoeuropejskiego przedsięwzięcia był bydgoski projekt edukacyjny – instalacja teatralna, którą koordynował ówczesny aktor Teatru Polskiego w Bydgoszcy Łukasz Gajdzis. Instalacja o nazwie *Kobiety do środka* dotyczyła wydarzeń bydgoskiego marca 1981 roku, a dokładnie strajku chłopskiego. W projekt ten zaangażowani zostali młodzi bydgoszczanie oraz osoby związane z tym miastem. Zamierzeniem reżysera nie było wierne odzwierciedlenie ówczesnych wydarzeń, lecz ukazanie historii i jej postrzeganie z perspektywy osób młodych. Przełamano klasyczną konwencję teatralną. Przedsięwzięcie trwało 24 godziny w budynku przy ulicy Gdańskiej 76 w Bydgoszcy. Zrezygnowano więc z prezentacji spektaklu na deskach teatru, tak aby sytuacja stała się wiarygodna dla widza. Wielu bydgoszczan nie wie, czym był strajk chłopski i kiedy nastąpił. Premiera *Kobiet do środka* odbyła się 17 kwietnia 2009 roku, a powtórnie można było zobaczyć projekt 18 października 2009 roku podczas Międzynarodowego Aneksu VIII Festiwalu Prapremier w Bydgoszcy¹⁰.

W roku 2011 odbył się już X FPP (1–9 października), w ramach którego zaprezentowano spektakle, takie jak: *Nasza klasa* w reż. Tadeusza Słobodzianka czy *Tęczowa Trybuna* Moniki Strzępki (jedne z najgłośniejszych spektakli sezonu 2010/2011).

Aneks zaplanowano na 14–15 października. Ciekawym zabiegiem artystycznym był pokaz spektaklu *Sunday, Bloody Sunday*, stworzonego przez bydgoską młodzież w ramach projektu *Lato w Teatrze*¹¹.

Teatr Polski w Bydgoszcy zabrał głos w trwającej od wielu lat dyskusji publicznej na temat tzw. *Bromberger Blutsonntag* – wydarzeń 3–4 września 1939 roku w Bydgoszcy. Scena teatralna stała się miejscem działań twórczych i edukacyjnych podczas wakacji. Młodzi uczestnicy przedsięwzięcia, przez bezpośredni kontakt ze świadkami i opisanymi wspomnieniami innych, próbowali opowiedzieć historie mieszkańców Bydgoszcy z 1939 roku.

II. Projekt OBURZENI

OBURZENI to tytuł koncepcji (w sezonie 2011/2012) i punkt wyjścia do artystycznych rozmów na tematy społecznie ważne. Inspiracją dla twórców był ruch Indignados – fala społecznych protestów zapoczątkowanych w połowie maja 2011 roku przez młodych ludzi na portalach społecznościowych. Jak czytamy w zapowiedziach sezonu 2011/2012 TPB:

⁹ Folder VIII Festiwalu Prapremier i Międzynarodowego Aneksu w Bydgoszcy – w zbiorach autorki.

¹⁰ Ulotka informacyjna o premierze *Kobiet do środka* – w zbiorach autorki.

¹¹ Materiały archiwalne Teatru Polskiego w Bydgoszcy, weryfikowane 16.12.2014 r.

W Polsce nikt jeszcze masowo nie wyszedł na ulice. Ale świadectwem przesilenia jest narastający brak zaufania do władzy, instytucji i jakiegokolwiek hierarchii. Oznaką tego jest również coraz intensywniejsza dyskusja o polskim kościele, który do niedawna wydawał się sferą nietykalną. Obywatele coraz mocniej chcą brać sprawy w swoje ręce, działać, wyrażać opinie, stowarzyszać się. Nie wierzą, że ktoś rozwiąże ich problemy, jeśli nie zrobią tego sami. Wymaga to od teatru wzmocnionej postawy krytycznej [...]¹².

W ramach projektu *OBURZENI* powstał cykl inscenizacji realizowanych na zamówienie Teatru Polskiego w Bydgoszczy, który rozpoczęty został spektaklem *Opera za trzy grosze* (premiera 24 września 2011 roku) w reż. Pawła Łysaka, a zakończył się prapremierą *Źle ma się kraj* w reż. Weroniki Szczawińskiej (22 czerwca 2012 roku). W skład *OBURZONYCH* weszły ponadto jeszcze dwa spektakle: *Wszyscy święci* w reż. Wojciecha Farugi (prapremiera 13 kwietnia 2012 roku) oraz, szeroko komentowany i krytykowany, *Popieluszko* w reż. Pawła Łysaka (prapremiera 9 czerwca 2012 roku).

Poza działaniami *stricte* artystycznymi realizowany był projekt edukacyjny *Oburzajcie się!* rozpoczęty w lipcu 2012 roku. Przez dwa tygodnie niemal pięćdziesiąt młodych osób z Bydgoszczy i okolic wspólnie z performerami, pedagogami teatru, scenografami, dramaturgami, aktorami poszukiwało teatralnych źródeł oburzenia.

Uczestnicy obserwowali przestrzeń publiczną, czytali najważniejsze dla XX wieku manifesty: dadaistów, futurystów, surrealistów, bitników, manifesty polityczne i twórcze. W rezultacie tworzyli własne teksty i poszukiwali postaci, które byłyby inspirującymi przykładami niezgody na niesprawiedliwość, przemoc i marazm na różnych płaszczyznach. Uczestnicy pracowali nad działaniami w przestrzeni miejskiej oraz nad scenariuszem spektaklu.

Przez cały czas trwania projektu brali udział w intensywnym treningu fizycznym, wokalnym, aktorskim, w warsztatach produkcji przestrzeni i dokumentacji filmowo-fotograficznej. Zdobywali i rozwijali narzędzia do pracy z ciałem, głosem, słowem, obrazem i przestrzenią.

Młodzi „oburzeni” zrealizowali kilka interwencji publicznych i stworzyli własny manifest, który stał się główną częścią spektaklu zaprezentowanego na bydgoskiej scenie pod koniec lipca i na początku września 2012 roku.

Po sukcesie projektu *Oburzajcie się!* postanowiono kontynuować działania dla młodzieży. Tak też powstała Młoda Scena w TPB, która przez długi czas działała w trybie comiesięcznych warsztatów dla uczniów szkół średnich i studentów. Dorota Ogrodzka – pedagog teatralny, performerka, reżyserka i koordynatorka Młodej Sceny tak określa motywacje uczestników:

Dla jednych teatr jest najważniejszą rzeczą w życiu, a marzenie o aktorstwie, reżyserii, byciu teatralnym badaczem, krytykiem, dramaturgiem czy pedagogiem teatru rozpala wyobraźnię. Inni traktują teatr jak przygodę, szansę na pracę z innymi, znalezienie przyjaciół, zrobienie czegoś razem, odskoczenie od codzienności, możliwość przełamywania oporów, nieśmiałości. Jeszcze inni widzą w teatrze przestrzeń do dyskusji o ważnych dla siebie tematach, takich jak:

¹² Program sezonu 2011/2012 udostępniony przez Teatr Polski.

polityka, sprawy społeczne, ekologia, ekonomia, przestrzeń publiczna. Niektórzy od dzieciństwa uczestniczyli w zajęciach tanecznych, teatralnych, muzycznych i teraz znaleźli miejsce w TPB. Dla wielu jednak to pierwsze zetknięcie z teatrem, któremu często towarzyszy zdziwienie, że tyle da się tu zrobić, że teatr może być tak różny. Nie planują być aktorami, widzą siebie w innych miejscach – zyciowo, zawodowo. Jednak chcą tworzyć Młodą Scenę¹³.

Jednym z rezultatów działań Młodej Sceny był spektakl *Skapo* pod reżyserską opieką D. Ogrodzkiej. W tym samym czasie trwały próby do premiery *Skapca* Moliera w reż. E. Marciniak. Powiązanie tematyczne tych dwóch projektów wynikało z chęci włączania edukacji teatralnej w linię programową teatru i w główny nurt pracy instytucji. *Skapo* Młodej Sceny, a właściwie spektakl o skapstwie, to rodzaj komentarza, próba zbudowania przez młodych ludzi własnej wypowiedzi artystycznej na podstawie tekstu Moliera. Spektakl ten spotkał się z bardzo pozytywnym przyjęciem ze strony publiczności i został dodany do repertuaru Teatru Polskiego.

III. Konferencje naukowe, metodyczne

Teatr Polski w Bydgoszczy od 2007 roku propagował twórczość Elfriede Jelinek w Polsce, zwłaszcza przez spektakle M. Kleczewskiej i Ł. Chotkowskiego. Jednym z rezultatów zainteresowania noblistką była konferencja naukowa „Mówię i mówię. Teatralne maski Elfriede Jelinek”, zorganizowana przez Katedrę Germanistyki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Austriackie Forum Kultury oraz Teatr Polski, w ramach Aneksu Festiwalu Prapremier w 2007 roku. Podsumowaniem spotkania była publikacja pokonferencyjna wydana przez UKW.

Drugim istotnym wydarzeniem poświęconym E. Jelinek był projekt *DOM JELINEK*, na który złożyły się prapremiera polska *Podróży zimowej* w reż. M. Kleczewskiej, pokaz spektaklu *O zwierzętach* w reż. Ł. Chotkowskiego, konferencja naukowa „Jelinek po polsku. Tłumaczenia i inscenizacje”, zorganizowana przez Katedrę Germanistyki UKW (prof. Monikę Szczepaniak, która badawczo zajmuje się twórczością E. Jelinek), TPB i Austriackie Forum Kultury, a także prezentacja książek pisarki oraz polskojęzycznych publikacji poświęconych jej twórczości.

Projekt miał na celu podsumowanie i poddanie dyskusji polskiej recepcji twórczości Jelinek, ze szczególnym uwzględnieniem problemów translacji oraz odbioru i interpretacji tekstów noblistki w przekładzie na język polski. Uczestnicy konferencji podjęli refleksję nad specyfiką języka pisarki, trudnościami translacyjnymi, inscenizacjami tekstów, problemami interpretacji tekstów w polskim kontekście kulturowym.

Innym ważnym czynnikiem nurtu edukacyjnego w TPB była konferencja metodyczna dla nauczycieli „Teatr – przestrzeń edukacji” (22–24 listopada 2013 roku), dotycząca dydaktycznych aspektów inscenizacji teatralnych. Nauczyciele z całego województwa mieli okazję poznać tajniki edukacji teatralnej, zweryfikować podstawę programową, wykorzystać możliwości pracy teoretycznej i praktycznej z ucz-

¹³ Fragment tekstu Doroty Ogrodzkiej o pracy Młodej Sceny – udostępniony przez Teatr Polski.

niami szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Konferencja obejmowała spektakle teatralne, wykłady, warsztaty oraz spotkania i rozmowy z twórcami. Celem trzydniowego przedsięwzięcia było przygotowanie nauczycieli do pracy z uczniami uzdolnionymi, interesującymi się sztuką, a także poszukującymi zainteresowań i pasji. Honorowy patronat nad przedsięwzięciem objął Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Spotkanie zainaugurował dr Paweł Sztarbowski – ówczesny zastępca dyrektora ds. programowych TPB, który wyjaśnił uczestnikom ideę organizowanej konferencji. Następnie ponadsześćdziesięcioosobowa grupa nauczycieli podzielona została na dwa zespoły, które wymiennie uczestniczyły w scenografii spektaklu *Szalona Lokomotywa* w reż. M. Zadary w warsztatach prowadzonych przez D. Ogrodzką. Przez trzy dni uczestnicy konferencji mieli okazję zobaczyć spektakle z repertuaru TPB – *Szaloną Lokomotywę* w reż. M. Zadary, *Popieluszkę* Małgorzaty Sikorskiej-Miszczuk w reż. P. Łysaka (po drugim pokazie odbyło się spotkanie z twórcami, podczas którego nauczyciele skonfrontowali swoje wyobrażenia z faktyczną pracą nad realizacją spektaklu) oraz *Skąpo* w reż. D. Ogrodzkiej. Nauczyciele brali udział w wykładach, warsztatach metodycznych i dyskusji, dotyczącej pracy z odbiorcą kultury XXI wieku w szkole.

Ostatni dzień konferencji zakończył się podsumowaniem wspólnej pracy, zebraniem wniosków i wymianą doświadczeń.

Organizatorzy przygotowali anonimową ankietę dla uczestników. Z odpowiedzi wynika, że cel konferencji został osiągnięty, a nauczyciele mieli ochotę i potrzebę wzięcia udziału w kolejnym takim wydarzeniu.

Oto kilka odpowiedzi:

- Warsztaty, spotkania tego typu powinny być organizowane cyklicznie. Jestem podbudowana.
- Bardzo mnie ta konferencja zainspirowała. Dziękuję.
- Teatr to wspinała przestrzeń edukacji.
- Rozwinęło mnie – pokazało, że moje dotychczasowe intuicyjne działania z uczniami miały sens.
- Konferencja bardzo mi się podobała, oby było więcej tak interesujących spotkań!
- Dawno nie byłam na tak dobrych warsztatach.
- Świetnie, że jest taka przestrzeń, gdzie można spotkać otwartych ludzi, podzielić się doświadczeniem, zasługująca na miano najlepszego teatru w kraju¹⁴.

Bydgoski teatr nie po raz pierwszy stworzył płaszczyznę współpracy z nauczycielami. Do większości premier tworzone były zeszyty metodyczne z propozycjami tematów lekcyjnych, a ich prezentacji towarzyszyły zwykle „premiery belferskie”, które stały się punktem wyjścia do dyskusji i wymiany doświadczeń pomiędzy artystami a nauczycielami.

Przy okazji poszczególnych premier w TPB odbywały się dostosowane do grup wiekowych zajęcia z zakresu edukacji teatralnej, np. warsztaty pod tytułem *W poszukiwaniu nowej tożsamości* w scenografii spektaklu *Mickiewicz. Dziady. Perform-*

¹⁴ Ankiety udostępnione przez Teatr Polski.

ance w reż. P. Wodzińskiego oraz *Uwikłani w technologię* w związku z premierą *Szalonej Lokomotywy* w reż. M. Zadary. Prowadzone przez D. Ogrodzką spotkania miały na celu wyjaśnienie problematyki konkretnych przedstawień oraz odkrywanie teatru, który jest nie tylko sztuką, lecz także sposobem komunikacji, narzędziem badania świata i zabierania głosu w sprawach społecznie ważnych.

Zakończenie

Teatr Polski w Bydgoszczy to przede wszystkim teatr miejski, współtworzący życie kulturalne miasta. Podejmuje współpracę z organizacjami pozarządowymi, grupami mieszkańców różnych środowisk i w różnym wieku. Przytoczone wyżej projekty edukacyjne dla młodzieży, zrealizowanie spektaklu *Cela wolności*, którego scenariusz powstał na podstawie prawdziwych historii aktorów amatorów, czyli osadzonych w Zakładzie Karnym w bydgoskim Fordonie, czy aktywne angażowanie seniorów do udziału w konkretnych premierach – wszystko to daje możliwość nawiązania dialogu z publicznością. Z przytoczonych opinii wynika, że działania tematyczne są potrzebne i pożądane. Odbiorcy oczekują kolejnych propozycji, dostrzegają potrzebę uczestnictwa (młodzi warsztatowicze, seniorzy czy nauczyciele, którzy zdobyte kompetencje mogli wykorzystać w pracy dydaktycznej).

Jednym z mierników celowości realizowanych przez TPB przedsięwzięć jest frekwencja, o czym świadczą projekty *Kobiety do środka*, *Oburzajcie się!* (w każdym z wydarzeń wzięło udział niemal pięćdziesiąt osób) czy konferencja metodyczna (grupa ponad sześćdziesięciosobowa). Konsekwencją projektu edukacyjnego prowadzonego przez D. Ogrodzką było powstanie tzw. Młodej Sceny, której uczestnicy współprowadzą m.in.: warsztaty teatralne dla różnych grup odbiorców.

W dyskursie publicznym stawiane są pytania o rolę kultury w edukacji, w kształtowaniu postaw społecznych, a także o umiejętność krytycznego myślenia. Wychowywanie przez formę teatralną implikuje nie tylko rozwój wrażliwości na sztukę, lecz również przełamywanie barier komunikacyjnych. Staje się też okazją do niwelowania nieśmiałości i kompleksów. Teatr daje możliwość zajęcia stanowiska w konkretnej sprawie, jest otwarty na idee widzów. Dzięki takim możliwościom niektórzy po raz pierwszy od wielu lat pojawili się w teatrze, a dla innych to wręcz wartość terapeutyczna. W rozumieniu ogólnym samoświadomość i rozwój nie odnoszą się tylko do partykularnych działań, lecz także warunkują tworzenie obywatelskiego społeczeństwa. Jak wspomniano wcześniej – warunkiem podejmowania w miarę racjonalnych decyzji są mądrzy i świadomi obywatele.

Bydgoską scenę określiłam (w kontekście działań tematycznych/edukacyjnych) jako „teatr angażujący”, który z jednej strony stwarza obywatelom możliwość uczestniczenia w różnych przedsięwzięciach, a z drugiej – uświadamia potrzebę szeroko rozumianej partycypacji. W ujęciu holistycznym nawyki partycypacyjne składają się na wszelkie działania obywatelskie o charakterze lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim.

Teatr nie jest jedynie miejscem poszukiwań nowych rozwiązań estetycznych i spotkań wybitnych twórców, lecz także przestrzenią do dyskusji i konstruktywnych sporów.

Od sezonu 2014/2015 dyrektorem bydgoskiego teatru jest Paweł Wodziński. Ze zmiany tej wynika modyfikacja linii programowej i identyfikacji wizualnej. Z pierwszych projektów zrealizowanych w ciągu kilku miesięcy wnioskujemy, że działania z zakresu edukacji teatralnej, konferencje naukowe, wydarzenia kontekstowe na gruncie praktycznym i teoretycznym będą ważną częścią harmonogramu TPB. W liście skierowanym do widzów dyrektor P. Wodziński i jego zastępca – Bartosz Frąckowiak określają sposób myślenia o teatrze:

Myślimy o Teatrze Polskim jako o instytucji demokratycznej, otwartej dla wszystkich. Nie chcemy stwarzać dla naszych odbiorców barier, łącząc zarazem potrzebę udziału w debacie publicznej, jak i ambicję tworzenia dzieł o wysokiej jakości artystycznej. Zależy nam na tym, żeby wszyscy czuli się w Teatrze swobodnie, uczestnicząc w jego działaniach i wymianie myśli na równych prawach. [...] W naszym przekonaniu teatr nigdy nie jest dziełem indywidualnym: powstaje w wyniku pracy zespołowej. Oznacza to również, że relacje z publicznością nigdy nie mogą być budowane jednostronnie. Zwłaszcza, gdy mówi się i pisze o przywiązaniu do reguł demokratycznych¹⁵.

Bibliografia

Źródła i materiały

Ankiety udostępnione przez Teatr Polski.

Folder VIII Festiwalu Prapremier i Międzynarodowego Aneksu w Bydgoszczy – w zbiorach autorki.

Fragment tekstu Doroty Ogródkiej o pracy Młodej Sceny – udostępniony przez Teatr Polski.

Gazeta festiwalowa nr 10 z 15.10.2009 r. – w zbiorach autorki.

Materiały archiwalne Teatru Polskiego w Bydgoszczy.

Program sezonu 2011/2012 udostępniony przez Teatr Polski.

Ulotka informacyjna o premierze *Kobiet do środka* – w zbiorach autorki.

Wystąpienie Sekretarza Generalnego Polskiego Komitetu do spraw UNESCO profesora Sławomira

Ratajskiego w Sejmie RP w dniu 25 marca 2011 roku podczas konferencji *Edukacja poprzez kulturę. Kreatywność i innowacyjność*, <http://www.unesco.pl/kultura/neste/5/article/27/konferencja-na-temat-edukacji-kulturalnej> [odczyt: 04.07.2015].

<http://www.teatrpolski.pl/idea.html> [odczyt: 04.07.2015].

Literatura

Jagodzińska K., *Edukacja kulturalna na rzecz kreatywności i innowacyjności* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.), *Kultura a rozwój*, Warszawa 2013.

Jankowska A., *Edukacja kulturalna a przemiany cywilizacyjne i ekonomiczne* [w:] B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec (red.), *Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży*, Warszawa–Zielona Góra 2000.

Teatr wspólny, Ł. Chotkowski, A. Hanyżewska, P. Sztarbowski, M. Urbaniak (red.), Bydgoszcz 2013.

¹⁵ <http://www.teatrpolski.pl/idea.html> [odczyt: 04.07.2015].